

ЮРІЙ ЛАВРІНЕНКО. ЛИСТИ ДО ОЛЕКСАНДРА СМОТРИЧА (1973–1980 рр.)

№ 1

В.Ш. Пан
Олександр Смотрич
Торонто Нью-Йорк, 27.II.1973

Дорогий Майстре!

Вже, мабуть, далеко понад тиждень, як одержав від Вас чудесний подарунок – Вашу книжку “Буття” з дружнім авторським написом. Безмежно вдячний, а на покриття бодай поштових витрат вкладаю чека на 2,50. Щось мені заважало негайно Вам написати листа. Та й тепер трудно написати щось відповідне. Хворію. Після операції серця і паралічу лівої сторони тіла мені належить взимку бути на Флориді. А цю зиму перетерплю в Нью-Йорку і страждаю. Та “менше з тим”. Ваш подарунок мені був на 100% радісною, приємною несподіванкою. Сердечно дякую! Вітаю з особистим літературним Відродженням. Нарешті сьогоднішня наша еміграційна література має свого справжнього і діючого белетриста. Більшість оповідань в книжці читаю з насолодою і... сміхом, особливо оповідання позначені роком “1972”. Розкривши пакунок і глянувши на перше оповідання “Роки вагань”, не міг відірватися поки не прочитав його до кінця. Цілком виняткова пригода, бо звичайно у нас тепер видаються такі книжки, що як глянеш на першу сторінку, то вже й досить. Головна хиба Вашої книжки та, що не годиться “до подушки”. Вчора я перед сном читав оповідання “Сила” і так сміявся, що дружина зукнула з іншої кімнати: “Що з тобою? Що ти там робиш? – Все гаразд, читаю книжку Смолича!” [так в оригіналі, безперечно, треба “Смотрича”. – Л.Т.]. І потім довго думав про Вас, і сяк і так і шукав місце, що стали улюбленими... Ні! Ваша книжка не “до подушки”!

Цікавий ритм Вашої прози, не adagio, не legato, а staccato.

Який рішучий лаконізм! І як це при темі смерті Ви вмієте змусити так безжурно сміятись? (“Сила”). Де Ви такий узялись?! Хто Ваш улюблений письменник – чи не Ф. Сологуб із його “Крученим чортом”? Чому Ви такий принциповий антиромантик? А слова на обкладинці “нікому непотрібних” справді непотрібні і справді нікому, суперечать мотто з Гете. Словом, я дуже радію, майже танцюю з радості на одній нозі, бо ліва в мене страйкує. Кінчаю так, як приказують до першої чарки: “дай, Боже, щоб не остання!”

Ми колись бачились, але стараюсь і ніяк не можу пригадати Вашого обличчя і Вашої Дружини, що їй, напевне, належить левина доля заслуги публікації книжки та ще так добре надрукованої. Якщо у Вас є зайвий примірник фота, дуже прошу прислати хоч позичково.

Щиро Ваш Юрій Лавріненко.

№ 2

В.Ш. Пан JURIJ A. LAWRENKO
Олександр Флорук 290 Riverside Drive, Apt. 4-A
Торонто New York. N. Y. 10025. U.S.A
19.IV.1973

Вельмишановний і дорогий пане Олександрє!

“Христос Воскрес!” – Вам і Вашій дружині від нас обох з дружиною (Вона вподобала Ваше кредо і читає Ваші книжки). Вітаємо з весною. Нехай відродиться разом із природою у Вас сверблячка писати нові белетристичні твори!

¹ Книжка новел О. Смотрича “Буття. 16 нікому непотрібних оповідань” (1973, Торонто, вид-во “Нові Дні”. власним коштом).

Ще 28.III.73 р. одержав від Вас пакета з трьома книжками (“Вони не живуть більше”, “Ночі”, “Вибране”)¹ і гарного листа в ньому і фото.

Дякую Вам з усієї сили моєї душі. Ваш (вищеописаний) пакет приніс мені справжню розраду, бо ж тепер (загалом) щось багато сумую і часто “падаю духом”. Така погана звичка причепилась до мене ще з отрочих літ – і ніяк не позбудусь її. Пишете “така рання весна”. Рання, але з рецидивами холодного вітру. Не досить рішуча (Я з рецидивистами, зокрема з харківськими раклами – знаєте таке барвисте словечко “ракло”? – чимало часу жив разом у тюрмі і “поправно-трудовах таборах”)².

Поволі я розторопав, що Ви справжній харків’янин³, як і я сам. В Харкові я жив на “Лисій Горі”, на “Холодній Горі”, на Дмитрівській вулиці, на Підгорній, на Москалівці, на Основі, на Шатилівці і на виселку “Комінтерн” (за ХЕМЗ-ом). А Ви? Шкода, що ми так далеко живемо один від одного. З якою приємністю зробив би ще великодушно зустріч із Вами і наговорилися б про Харків. Я тепер пишу історико-публіцистичний етюд про Василя Каразіна, засновника Харківського університету. Він приятелював з Квіткою-Основ’яненком і Сквородою. І тому тепер душею живу в старому Квітчиному Харкові.

До речі, мені подобається, що Вам подобається Квітка-Основ’яненко. У нас його якось недооцінено, навіть не перевидано повністю. Запашний белетрист, хотів би мати тепер усі його твори, але тут не дістанеш.

Надіюсь частіше зустрічати Вас на сторінках “Нових Днів”⁴ (Підтримуймо їх – а то візьмуть – і впадуть!).

З сердечним привітом

Щиро Ваш Юрій Лавріненко.

№ 3

Вельмишановний JURIJ A. LAWRINENKO
Олександр Смотрич 290 Riverside Drive, Apt. 4-A
Торонто New York. N. Y. 10025. U.S.A
2 вересня 1975

Дорогий Пане Олександрє!

Не знаю імені Вашого тата, тому звертаюсь просто по імені (а напишіть мені як Вас “по батькові”!).

В серпні місяці мене не було дома, лікувався на океані у Вайлвуді. Тому не міг своєчасно подякувати за надіслані Вами мені п’ять книжок під однаковою назвою “Вірші”, зокрема дякую за авторські написи на двох із них. Тішусь Вашою увагою і подарунком. Дуже-дуже дякую!

Та й тепер, перечитавши бігцем двічі всі п’ять книжок, не можу одразу написати Вам такого листа як хотілося б (з продуманим враженням та елементом оцінки). Треба б побути довше з такими макабричними книжками-бомбами, треба кількаразового читання, вдумування, щоб такий лист-“взгляд” написати.

¹ Прозові книжки О. Смотрича “Вони не живуть більше” (1948, Німеччина, самвидав), “Ночі” (1947, Німеччина: “Голуба Савойа”, самвидав), “Вибране” (1952, Торонто, самвидав).

² 1926 р. Ю. Лавріненко став студентом літературного факультету Харківського університету (тоді Інститут профосвіти), 1930 р. – аспірантом Харківського науково-дослідного інституту ім. Т. Шевченка. У 1933–1935 рр. його було декілька разів заарештовано, а з 1935 по 1939 рр. відбував термін у Норильському концтаборі.

³ Про Харків О. Смотрич писав мені у листі: “Зрештою, місто мого дитинства і ранньої юності. Щасливих і нещасливих перших вражень” (15. 01. 2007 р.).

⁴ “Нові дні” – видавництво в Канаді (м. Торонто) та ілюстрований щомісячник, який видається цим видавництвом. Видавництво було відкрито 1945 р. у Зальцбурзі П. Волиняком, який емігрував до Австрії. У видавництві виходили однойменний тижневик, щоденна газета “Останні новини”, місячник “Литаври”. У 1948 р. П. Волиняк переїхав до Канади і невдовзі відновив своє видавництво. У 1950 р. вийшов перший номер журналу “Нові дні”, незмінним видавцем, редактором і автором якого П. Волиняк був до кінця життя (1969). У журналі друкуються твори українських поетів та прозаїків, літературознавчі статті.

Отже, пишу “провізорично” те що перше в голову збрело. Ви наче відпімстили мені за ентузіастичний мій есей про Вашу книжку оповідань “Буття”¹ та взагалі про Вашу прозу і замість чергового оповідання продемонстрували новелістичний “страйк” випуском аж п’яти книжок “Віршів”. Гнів, лют, відчай, хід “навпрошки” крізь огонь і воду і смерть, крізь знедійснену дійсність, знедійснене життя, людину, літературу. Часом Вам вдається охопити це торнадо літературно-естетичними засобами і тоді виходить блискучий поетичний шарж на твори, життя і типи явищ взагалі (наприклад, чудова “Дума”, або ще “Діалектика”, “Месіанізм” та їм подібні інші. (Шкода, що не всі книжки пронумеровано). Колись Павло Григорович Тичина вдарив був так раз кулаком по столі своєю найкращою книжкою “Замість сонетів і октав” (1920). І... здався, бо був фізично зв’язаний. І ця лінія в нашій літературі заглохла. Чи не підхоплюєте Ви її якось інакше по своєму? – Не знаю, але така думка мимохить зринає.

З другого боку, здається Ви про це не дбаєте, а якось наче аж залюбки пускаєтесь у лайку (щоб не сказати матюк), резиґнуєте із суверенних височин митця слова. Не хочу заперечувати Вам рації. Поза Шевченком українцям бракує послідовності гніву, відрази і презирства до ницого ворога, “нечистої сили”. Заваджає компромісна “добродушність”, м’якушка душевна (“а, нехай буде”, “якось то воно та буде”, – сміявся Остап Вишня в оповіданні “Чухраїнці”). Ви наче рішилися перебороти цю мякушність, але нераз робите це коштом інтегральності мистця слова, поета, майстра. Велика література не може бути створена самим неґативізмом чи злістю. Любов і пошана до життя тут невідкличні. Пишу це і сумніваюсь. Українці не здібні до нещадного самокритицизму (попри Вишню і “Лис-Микиту”). Ваш розмовний верлібр дуже добрий, майстерний; типографічне оформлення книжок “навпрошки” просто зворушливе. Ви, мабуть, все це ще довершите в одну суцільну збірку. Вітаю! Тримайтесь! Ваш Юрій Лавріненко. Пишіть мені.

Пробачте за технічну недосконалість листа – я практично однорукий. Ліва рука... good for nothing².

№ 4

Нью-Йорк, 23.X.1976

Дорогий-дорогий, мій Олександрє Івановичу!

Маю право так звертатися до Вас, бо Ви подарували мені “Лірника”³ – дуже особисту збірку поезій – не менш вартісну як попередні кілька збірок “Віршів”. Ви справді поет, модерно-справжнісінський “як вилитий”.

На прямоту – прямота. Мушу признатись, що одного втомленого вечора подумав над “Лірником”?:

Смерть не варта виключної уваги поета, творця. Чи Вам смакував би титул “поета-смертоносця”?

Одержимість темою смерти можна зрозуміти (коли не виправдати) у тих, хто:

- 1) ніколи не мав почуття гумору;
- 2) у біологів-герунтологів;
- 3) у в’язнів камери смертників;
- 4) у тих, що йдуть на відкриту операцію серця.

(В цих двох останніх категоріях я був сам).

А позатим пані Смерть справді не варта концентрації. Оставмо її мертвим (і то не всім!). А Ви живий – “як халера”! Якщо можете написати “Коли вже й марити тобі нема про що”, або “Марію” чи антиМарію та й усього “Лірника”.

¹ Ідеться про публікацію Ю. Лавріненка “Роки вагань і досягнень” (“Нові Дні”, лютий 1974 р.), яка була рецензією на книжку “Буття. 16 нікому непотрібних оповідань” (1973, вид-во “Нові Дні”, 120 с.), так і відповіддю на публікацію В. Чапленка “Де дівся Смотрич?” (“Свобода”. 2. УІІІ. 1972).

² З англ.: нічого доброго, ледача, нікчемна тощо.

³ Збірка поезій О. Смотрича “Лірник” (1976, самвидав; налічувала 20 віршів).

Що Ви лірник я це знав, але “лірник старий” (ст. 6), почекайте – це ще зарано, ви, мабуть, на пару десятків років молодший за мене. А щодо “життя – невартий Господа вертеп”, то вертепнішого і кращого за Ним даний ніхто не створить. Чи ж ставати в позу вищого за Господа?..

Оскільки я вже справді старий та ще й підбитий на старість “строком”, то мені можна простити, що владаю у Ваш тон. Але Вам?!

Мрію дістати від Вас одкоша у формі оповідання під заголовком “Де раки зимують” (Примовка: “о, він знає де раки зимують”).

Якщо не гніваєтесь на мене за це – дайте хоч одним рядком знати, що цього листа одержали.

Завжди з Вами щиро Ваш
Юрко Лавріненко.

№ 5

Вельмишановний Пан
Олександр Флорук (Смотрич) Нью-Йорк
в Торонто, Канада 10.II.1980

Високоповажаний і Дорогий Олександрє Івановичу!

Ви слушно не відповіли на мого останнього (і вже за давненого листа за 23 жовтня 1976 р.). Слушно з мосї вини, бо там у мене була мова про тему смерти, яку сам Епікур оголосив невартою уваги й недоцільною.

Недавно появилась в “Сучасності” (за січень, 1960) добірка Ваших поезій – це справжня література. В зв’язку з цією публікацією я ще раз перечитав вісім Ваших самвидавних зшитків поезії (датовані роками 1974–1976). І побачив, що Ви перемагаєте “тему смерти” (як і в останньо опублікованій добірці).

В одній розмові зо мною Павло Григорович Тичина поділяв поетів на “мужеських” і “жіночих” (себе навіть у найніжнішій ліриці вважав за поета “мужеського”).

Перечитуючи всі вісім самвидавних зошитів за 1974–76, я дістав враження, що в них ви поет “мужеський”. При Вашій темі і загальному душевному настрою – це неабиякий комплімент і поетична перемога.

Отож: щоб там не було з поетом – ХАЙ ЖИВЕ ПОЕЗІЯ!

Ваш неfortunний кореспондент
Щиро, Юрій Лавріненко.
JURIJ A. LAWRENKO
290 Riverside Drive, Apt. 4-A
New York. N. Y. 10025. U.S.A

Упорядкування, примітки та коментарі
Людмили Тарнашинської

Отримано 30 травня 2015 р.

м. Київ